

महात्मा-गाँधी-केन्द्रीय-विश्वविद्यालयः, बिहारः मानविकी एवं भाषासंकायः **संस्कृतविभागः**

एम. ए. द्वितीयसत्रम्

विषयः- लघुसिद्धान्तकौमुदी

Code – SNKT2001

उपविषयः- हल्सन्धिप्रकरणम्

डॉ. श्याम कुमार झा
सह- आचार्यः, संस्कृतविभागः
महात्मा-गाँधी-केन्द्रीय-विश्वविद्यालयः

पदसाधनम्

(लघुसिद्धान्तकौमुदी)

हल्सन्धिप्रकरणम्

रामशेते

रामस् शेते इति स्थिते
रामस् + शेते ‘स्तोः श्वुना श्वुः’ तथा ‘यथासंख्यमनुदेशः’
समानाम् इति सूत्रसहकारेण सकारस्थाने
शकारादेशे
रामशेते पदसिद्धम् ।

रामश्चिनोति

रामस् + चिनोति
रामश् + चिनोति

रामश्चिनोति

इति स्थिते
“स्तोः श्वुना श्वुः” इति सूत्रेण सकारस्य
श्वुत्वेन शकारादेशे
पदसिद्धम् ।

रामष्टीकते

रामस् + टीकते

रामष् + टीकते

रामष्टीकते

इति स्थिते
‘षुना षुः’ इति सूत्रेण सकारस्य
षुत्वेन षकारादेशे
पदसिद्धम् ।

सच्चित्

सत् + चित् इति स्थिते

सद् + चित् श्वुत्वस्यासिद्धत्वात् ‘झलां जशोऽन्ते’ इति सूत्रेण जश्वे

सज् + चित् ‘स्तोः श्वुना श्वुः’ इति सूत्रेण श्वुत्वेन जकारादेशे

सच् + चित् ‘खरि च’ इति सूत्रेण जकारस्य चर्त्वम्

सच्चित् पदसिद्धम् ।

प्रश्नः

प्रश् + नः इति स्थिते

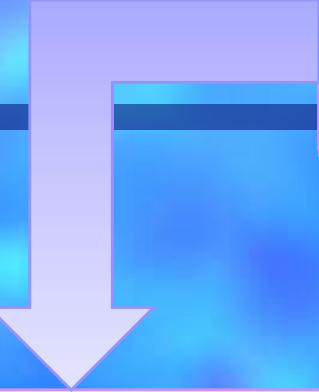
प्रश्नः ‘स्तोः श्वुना श्वुः’ इति सूत्रेण नकारस्य श्वुल्वे प्राप्ते

‘शात्’ इति सूत्रेण श्वुल्वनिषेधे कृते

प्रश्नः पदसिद्धम् ।

रामष्ट्रः

इति स्थिते
‘ष्टुना ष्टुः’ इति सूत्रेण सकारस्य षुत्वेन
षकारादेशे
पदसिद्धम् ।

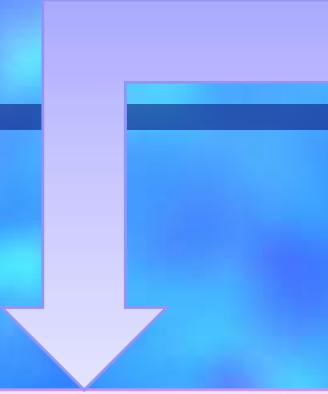
रामष्टीकते

रामस् + टीकते
रामष् + टीकते

रामष्टीकते

इति स्थिते
‘षुना षुः’ इति सूत्रेण सकारस्य षुल्वेन
षकारादेशे
पदसिद्धम् ।

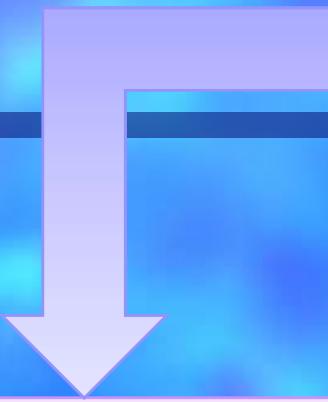
पेष्टा

पेष् + ता
पेष् + टा
पेष्टा

इति स्थिते
'षुना षुः' इति सूत्रेण तकारस्य षुल्वेन टकारादेशे
पदसिद्धम् ।

तद्वीका

तद् + टीका इति स्थिते

तद् + टीका 'षुना षुः' इति सूत्रेण दकारस्य षुल्वेन डकारादेशे

तट् + टीका 'खरि च' इति सूत्रेण चर्त्वे कृते

तद्वीका पदसिद्धम् ।

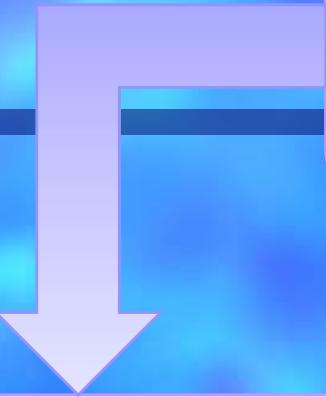
षणाम्

षड् + नाम् ‘षुना षुः’ इति सूत्रेण डकारयोगे नाम् इत्यस्य
नकारस्य स्थाने णकारादेशे

षड् + णाम् ‘प्रत्यये भाषायां नित्यम्’ इति वार्तिकेन
अनुनासिके प्राप्ते

षणाम् पदसिद्धम् ।

वागीशः

वाक् + ईशः इति स्थिते

वाग् + ईशः ‘झलां जशोऽन्ते’ इति सूत्रेण ककारस्य जश्वेन
गकारादेशे

वागीशः पदसिद्धम् ।

एतन्मुरारिः

एतद् + मुरारिः
एतन् + मुरारिः

एतन्मुरारिः
एतन्मुरारिः

इति स्थिते
‘यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा’ इति सूत्रेण
दकारस्यानुनासिकम्
पदसिद्धम्।
(अनुनासिकाभावे)

तन्मात्रम्

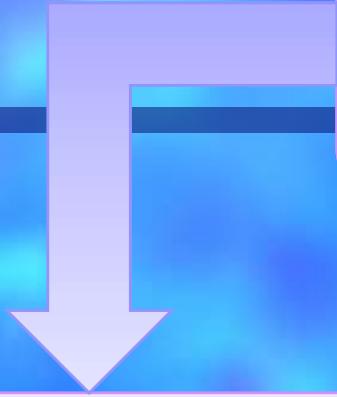

तद् + मात्रम्
तन् + मात्रम्

तन्मात्रम्

इति स्थिते
‘यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा’ इति सूत्रेण
विकल्पे प्राप्त अनुनासिकस्य निषेधे कृते
‘प्रत्यये भाषायां नित्यम्’ इति वार्तिकेन
दकारस्यानुनासिकम्
पदसिद्धम् ।

चिन्मयम्

चिद् + मयम्
चिन् + मयम्

चिन्मयम्

इति स्थिते
‘यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा’ इति सूत्रेण
विकल्पे प्राप्त अनुनासिकस्य निषेधे कृते
‘प्रत्यये भाषायां नित्यम्’ इति वार्तिकेन
दकारस्यानुनासिकम्
पदसिद्धम् ।

तल्लयः

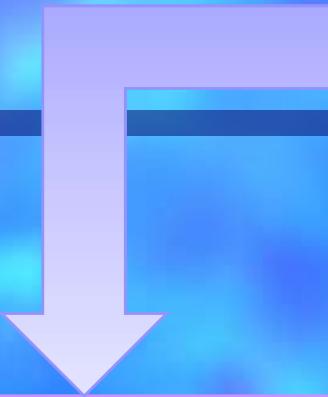
तद् + लयः

तल् + लयः

तल्लयः

इति स्थिते
‘तोर्लिः’ इति सूत्रेण दकारस्य परस्वर्णे
पदसिद्धम्।

तच्छिवः

तद् + शिवः

तज् + शिवः

तच् + शिवः

तच् + छिवः

तच्छिवः

तच् शिवः

इति स्थिते

‘स्तोः श्वना श्वुः’ इति सूत्रेण दकारस्य चुल्वे

‘खरि च’ इति सूत्रेण जकारस्य चर्ल्वे

‘शश्छोऽटि’ इति सूत्रेण छत्वे कृते

पदसिद्धम्।

(छत्वाभावे)

धन्यवादः